

APPENDIX AD COMMENTARIUM HONORII.

AUCTORIS INCERTI

EXPOSITIO IN CANTICA CANTICORUM.

INCIPIT PROLOGUS SEQUENTIS OPERIS.

Hæc causa est cur libri sacræ autoritatis non manifeste, sed quasi per involucrum sint conscripti: Cum sponsus sponsæ annulum vel quodlibet munusculum miserit, linteo involvit, postea sigillat. Qui sigillat ex parte cernit, portitorem videre non licet; ipsa vero cum acceperit evolvit, resigillat, et videt quid missum fuerit. Sponsus Christus misit sponsæ suæ Ecclesiæ annulum, id est sacram Scripturam, et involvit linteo, id est carnalibus observantiis. Prophetæ scribes sigillaverunt litteram, qui ex parte in spiritu futura viderunt: Judæi vero portitores omnino non viderunt.

Sponsa, id est Ecclesia accipiens per clavem David, id est Christum, resigillavit, carnales observantias quasi linteum removit.

Aurum quod latuit, id est spiritualem intelligentiam vidit. Dominus demonstravit Moysi in monte secum posito Christum incarnandum, et futurum Ecclesiæ statum et ipsum in duo, id est in contemplativos et activos dividendum. Et jussit sub hac figura arcam de lignis et de auro fieri, atque tabernaculum de auro et argento et ære, hyacintho, purpura, cocco, bysso, pili caprarum confici. Arca de auro et de lignis facta, est Christus de divinitate et humanitate existens.

Tabernaculum est Ecclesia, aurum sapientes ut apostoli; argentum, eloquentes, ut expositores; æs doctores; hyacinthus, cœlestia contemplantes; purpura, martyres; coccus, in dilectione Dei ardentes; byssus, confessores vel virgines; pili caprarum, pœnitentes.

In tabernaculo erat quod dicitur sancta, in quibus sacerdotes ministrabant; et erat quod dicebatur sancta sanctorum, in quod arca ponebatur. Quod dicitur sancta sunt activi, in quibus doctores laborant; quod vero sancta sanctorum, sunt contemplativi, in quibus Christus habitat.

Quod tabernaculum in domum convertitur, cum Ecclesia de hoc carcere assumpta, in cœlesti palatio collocabitur. Cujus domus futurum statum prævidens Salomon, construxit septem annis domum Domini Jerosolymis, de lapidibus quadratis, de lignis cedrinis, de auro purissimo. In cuius constructione malleus nec securis audiebatur.

Salomon est Christus. Templum in Jerusalem est collectio justorum, in supernis ædificatio est in cœlis collocatio.

Tres ordines sunt in Ecclesia: Noe, Job, Daniel. Noe doctores, Job conjugati, Daniel contemplativi.

Igitur lapides quadranguli sunt homines conjugati, in quatuor virtutibus quadrati, in prudentia, in fortitudine, in justitia, in temperantia. Prudentia est in divinis et humanis peritum existere et providum. Fortitudo est nec minis nec præmiis de bono ad malum flecti. Justitia est Deo sua, hominibus sua reddere. Temperantia est in his omnibus modum non excedere, et impetus carnis refrænare. Ligna cedrina sunt doctores, quorum opera sunt imputribilia, et re-

A dolent in virtutibus. Aurum sunt contemplativi, qui mundo corde fulgent coram Deo. His vivis lapidibus construitur domus in cœlis septem annis, id est per septem dona Spiritus sancti. Malleus non auditur ibi, quia dolor et mors non erit ibi.

Salomon ergo de tabernaculo fœderis, id est de præsentis statu Ecclesiæ, et de templo Domini, id est de futuro statu ejus materiam sumens, conscripsit hunc librum, qui intitulatur Cantica canticorum, id est excellens omnia cantica. In quo descripsit desponsationem Ecclesiæ per incarnationem Christi, et custodiam ejus, qua hic apud Babylonem a paronymis custoditur, et ultimam copulationem, qua assumitur in cœlum.

Hujus libri auctor est Spiritus sanctus, scriptor vero, Salomon. Materia ejus est sponsus et sponsa, id est Christus et Ecclesia, quam dividit in amicos et amicas, id est in contemplativos et activos. Intentio ejus est animam, jam amore Dei perfectam factam conjungere Deo. Finalis causa et utilitas est perfecto libro scire Deum et proximum diligere. Series autem circa quam stylus versatur talis est: Filius regis Jerusalem desponsavit sibi filiam regis Babylonis per internuncios; illa tandem fastidita delegationibus respondit: Ipse Dominus vester veniat et loquatur mihi quod sibi placeat. Ille veniens subarrhavit eam, commendans eam amicis et amicabus, abiit parare nuptias. Denuo reversus cum ingenti exercitu, duxit sponsam a Babylone in Jerusalem civitatem suam; illos qui eam male tractaverunt, trusit in carcerem; qui honeste, invitavit secum ad nuptias, et regni fecit hæredes. Jerusalem est regnum cœlorum; rex hujus civitatis, Deus; filius ejus, Christus; internuncii, prophetæ; Babylonia, iste mundus; rex hujus civitatis, diabolus; filia ejus, gentilitas; adventus sponsi, Christi incarnatio; arrha, sanguis ipsius; amicæ spirituales, ut episcopi; amicæ sæculares, ut reges et principes. Sponsi abscessus est Christi ascensus. Redditus ejus est dies judicii; exercitus, ordines angelorum; male tractantes, hæretici et mali Catholici; carcer, infernus. Honestè tractantes sunt boni catholici; nuptiæ, dulcedo regni cœlestis sine fine.

Explicit prologus.

Tribus nominibus nuncupatus est Salomon et secundum unumquodque unum edidit volumen, videlicet, Parabolas secundum hoc est Ydida, id est dilectus, illo rudes et stultos instruit, et sic ab illis prius incipit diligi. Ecclesiasten autem secundum hoc, quod est Ecclesiastes, id est concionator, quibus illos, quos in proverbiiis bonos mores habere docuit concionavit; ut scientes res mundanas esse transitorias, eas spernerent. Secundum hoc quod est Salomon, id est pacificus, Cantica canticorum, quæ Græce ἄσμα ἄσματων, Hebraice Sir hasirim, Latine autem Cantica canticorum dicuntur, quibus jam instructis ostendit Deum verbo et opere desiderare. Ideoque in Proverbiiis ethicus, id est de moribus tractans, in Ecclesiaste physicus, id est de natura rerum, in Canticis theologicus, id est sermo-

cinans de divinis dicitur, quia quæ huic realiter, Salomoni vero spiritualiter convenire deputamus. Ipse enim rudibus in Proverbiis locutus est, ipse præcipue dilectus, de quo dictum est: *Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui* (Matth. III, 17). Ipse quoque concionator, qui eos spernere transitoria, et tendere ad cœlestia docuit. Ipse pacificus, qui destructo pariete fecit utraque unum.

IN PROVERBIIS EST TITULATUS : INCIPIUNT PROVERBIA SALOMONIS, FILII DAVID REGIS ISRAEL.

Item Nota.

Jam dum multis qui non sapientiam, sed personam eligunt loqueretur, oportuit ostendere auctoritatem. In Canticis vero nullam præmisit, quia non prædicat, sed tantum perfectæ animæ desiderium ostendit.

Titulus quoque bene congruit Christo, qui est *Salomon filius David*; id est manu fortis. Quis enim manu fortis, nisi de quo dictum est? *Qui confregit portas areas* (Psal. CVI, 16).

Regis Israel, id est videntium Deum, regem quoque cœlestis Jerusalem. Prius enim fideles agnoscunt Deum, et sic loquuntur in Jerusalem.

Historialiter enim prius unctus est in Hebron, unde dictus est rex Israel apud illam partem regni; postea per totam Judæam, quæ fuit caput regni. Iste Salomon prævidens in Spiritu sancto et in suo tempore et in futuro statum Ecclesiæ, hoc modo ad intentionem scripturæ suæ titulos præmisit.

Incipiunt Cantica canticorum, id est hic habet principium collectio signorum voces exhibentium, quæ significant Cantica, id est bonas operationes, id est bona verba, quæ dicuntur Cantica canticorum. Ac si apertius dicat, hic notantur operationes et verba quæ excellunt in perfectione, omnia quibus Deum laudat Ecclesia. Sic ergo incipit perfecta Ecclesia.

CAPUT PRIMUM.

Vers. 1-5.—*Osculetur me*. Ac si dicat, Ille qui in Parabolis, ille qui in Ecclesiaste mihi prædicavit, ubi dicit: *Audi, filia, et vide*, (Psal. XLIV, 11), etc. qui me ab adulterio eripuit, jungat me sibi. Hanc enim conjunctionem notamus per osculetur, quia iste liber nuptialis dicitur, ubi quatuor introducuntur personæ, scilicet sponsus, sponsa, amici et amicæ. Sponsus enim prius osculatur sponsam, et eam conjungit sibi *osculo oris sui*. Et quia ad horam quidam juncti Christo, ut Judas, dicit osculo, illa conjunctione quæ præcipitur in Veteri per prophetas, in Novo Testamento per apostolos; qui sunt os ejus; quia per eos locutus est. *Quia meliora sunt ubera tua vino*. Christus audiens desiderium animæ fidelis, sibi respondet: Quia video te dignam, quod optas implebo, videlicet quia nutries bonos filios mihi. Unde mihi hoc signum est? quia ubera tua, id est prædicatores, qui nutriunt auditores, ut pueros, meliora sunt vino, id est sæculari scientia, quæ inflat hominem, ut vinum, ut dicitur: *Addit cornua pauperi* (HORAT. Carm. I. III, ad XXI, 18), quia adhuc competit hæreticis, qui quodammodo melius docent quam sæculares. *Addit fragrantia*, id est redolentia unguentis optimis, id est donis sancti Spiritus. Optimis posuit ad distantiam carnalium, quasi dicat: Quod tui prædicatores benedicunt non ex mala cogitatione, sed inspiratione divina. Sed bene non tantum in voce, sed in opere considerandum est et in cogitatione. Quia fidelis animæ opera ipsa ad Deum clamantia dicunt: *Osculetur*, dum cogitat, si ita operor ut digna sim Christo conjungi. Neque enim aliter intelligendum est Christum Ecclesiæ loqui, nisi quia ipsa cogitet: Si hoc egero, talis ero. Ecclesia audiens se a Sponso laudari, sciens quia *omne donum perfectum de sursum est* (Jac. 1, 17), dicit: Domine, quod bene doceo non mihi imputandum est, sed nomini tuo, quia *nomen tuum*, id est fama tui nominis, est *oleum effusum*. Oleum

A cum in vase continetur, non multum redolet; sed postquam effunditur, maximum reddit odorem; suppositum etiam vulnere interiora penetrat, et vulnera sanat; sic dum Filius Dei continebatur in sinu Patris non redolebat; sed postquam descendit de cœlo et incarnatus est, nomen ejus ubique prædicatum est, in terrisque receptum; et bene intellectum, sanavit vulnera peccatorum. Et quia prædicatum sanavit nos, o Christe, *ideo adolescentulæ dilexerunt te*, id est diligunt, et quod noviter erunt conversæ, non in conversatione veteris, sed novi Adæ ambulabunt. Cum ergo diligunt te illæ propter oleum nominis tui, quanto magis ego. Et quia talis sum et hoc per te.

Vers. 5.—*Trahe me post te*, id est præcede ut sequar te. Et si caro repugnat, tamen me trahe ad te. Amicæ, audientes sponsam optantem sponso suo conjungi, sponsum quoque assentire sibi dicunt. Domina, tu traheris, nos quoque fide et operæ *curremus*. Curremus ingredi tecum in illam requiem. Nos quoque positæ *in odore*, id est in bona fama unguentorum tuorum, id est operum, quæ procedunt tibi ex donis Spiritus sancti, *post te*, id est ad imitationem sponsi. Quibus sponsa respondet: Vos dicitis quod post me curritis, et bene facitis; quia locum habeo vos remunerandi. Nam *introduxit me rex in cellaria sua*, id est in plenitudinem beatitudinis suæ ibi me remunerabit. Et est dictum a simili, quia si quis rex debet ducere reginam, prius divitias suas ostendit. Amicæ audientes eam introductam esse, sperantes ejus beatitudinis participes fieri, apostrophen ad Christum faciunt, ita: O Christe, quia sponsam introduxisti, ideo ut et nos illuc secum introducatur, *exultabimus*, id est bene operabimur. Quando enim quis bene operatur, totum corpus movetur. Sic etiam *exultabimus et lætabimur*, sed mente; ac si dicat: Et bene operabimur et cogitabimus, quod erit nobis gaudium, *in te*, scilicet tendentes, id est in spe tui. Et quia hoc ad horam possit esse dicit: *Memores*, id est memoriter imitantes ubera tua, id est præcepta tua, quæ sunt *super vinum*, id est meliora sæculari scientia, id est nunquam obliviscemur præceptorum tuorum, quæ dicunt: Non qui cœperit, sed *qui perseveraverit, hic salvus erit* (Matth. XXIV, 13). Et hoc merito, quia magistri nostri qui sunt *diligunt te*, ideoque imitatores eorum debemus te diligere. Sponsa intelligens illas se velle sequi, timens ne deficiant ingruentibus malis, prædicat sibi quæ immineant, ut postea hortetur ad perseverantiam.

Vers. 4, 5.—*Nigra sum, sed formosa*, quasi dicat: Si volueritis imitari me, oportet vos multas tribulationes pati, sicut et ego passa sum; et ponit effectum pro causa, id est, nigra sum quidem corpore propter tribulationes, sed formosa interiorus. Vobis hoc dico, quæ nitimini ut sitis filia instructæ doctrina, quæ jam locantur in superiori cœlesti Jerusalem. Et ita sum nigra *sicut tabernaculum Cedar*, qui merito fuit niger. Cedar enim interpretatur *tenebræ*, filius Ismaelis, qui pro nequitia sua adeo omnibus odiosus fuit, ut nunquam ausus esset in certa sede manere, sed semper in tabernaculis, de quo scriptum est: *Manus ejus contra omnes, et manus omnium contra eum* (Gen. XVI, 12). Non autem debemus intelligere tabernacula esse nigra, sed ipsum in tabernaculis. Ita nigra sum immerito, sicut Cedar tabernaculum est merito, sed interiorus formosa *sicut pellis Salomonis*, de mortuis animalibus sumpta, a pilis mundata, arcam Dei protegebat. Quisque fidelis est *pellis Salomonis*, propter quem carnem suam mortificat, et mundat a pilis superfluitatum, et protegit aurum Domini, id est Ecclesiam, in qua continentur sancta sanctorum, a pluviis dæmoniacci impetus. *Nolite considerare quod fusca sim*, scilicet quamvis patior tribulationes, propter quas nigra sum, nolite tamen terreri considerantes quod fusca sim, quia *decoloravit me sol*, id est propter Jerusalem passa

sum tribulationes. *Filii matris meæ*, id est ideo quia propter eum sum passa, illi qui jam sunt filii, id est instructi eorum prædicatione quorum ego, *pugnauerunt positi contra me*, id est imitantes me, contra vitia pugnauerunt. Contra me dicit ad similitudinem eorum qui volentes imitari aliquos, ponunt se in conspectu eorum, ut plene videant habitum eorum, et quia *posuerunt me custodem in vineis*, id est proposuerunt ut exemplo meo se custodirent. In vineis, id est in seipsis, meo exemplo vineis factis, qui interius per virtutes sunt virides, exterius per tribulationes, per jejunia sicci sicut vinea. Ego autem tantum illis custodiendis innitebar, quod *vineam meam*, id est vitam meam, per quem vineam aliam, id est alios bonos mihi acquirerem, quibus essem custos, id est me ipsum *non custodivi*, id est mei ipsius curam non egi.

VERS. 6-8.—*Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie*. Vox amicarum, ac si dicat: Quoniam illi jam imitatione mei tantum sunt proveci, ut non dicantur filii tui, sed filii matris tuæ, id est fratres et patres tui, volo et ego imitari te, sed cum video te in tormentis denigrari, video non minus alios; ideoque cum te ab illis nequeam discernere, o Christe, quem diligit anima mea, indica mihi, id est discretionem cognoscendi. Ubi pascas, id est in quibus sunt pascua tua, id est in quibus delecteris. Ubi cubes, id est frequenter quiescas, in meridie, id est in fervore charitatis. *Ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum*, id est ad imitationem hæreticorum, qui sunt greges, id est bestialiter viventes, non cœlestibus inhærentes, sed lasciviam implentes, quia adeo se extollunt, ut dicant se sodales, id est pares tuis, vel amicos primos. *Si ignoras te*, o pulchra. Ac si Christus dicat: Bene facis, quod illos in quibus pasco, discernere cupis. Nam si ignoras te, id est tuos quos tu debes imitari, *o pulcherrima mulierum*, id est quomodo sis in virtutibus cæteris sectis valentior, fies sordida per mulieres. Ideo sectas accepimus, quia sicut mulieres pariunt, et nutriunt filios, ita quæque secta. Egredieris, id est si ignoras, *egredere*, id est egredieris a consortio honorum. *Et ubi*, id est penitus recedes, id est non tantum tu errabis, sed etiam alios seduces. Tu abiens *post vestigia*, id est imitans dicta et opera *gregum*, id est hæreticorum, et hoc est quod dicit: *Pasce*, id est vel nutries *hædos tuos*, id est subditos tuos, verbo et opere putridos. *Juxta tabernacula pastorum*. Hæretici semper associant se fidelibus, sed nunquam habitationem Christianæ religionis intrant, sed juxta sunt, quia fideles se simulant, ideoque maxima cura adhibenda est, ne putantes hæreticos esse fideles, post illos vagemur. *Tabernacula pastorum* dicit, quia fideles quique, qui invigilant ut gregem custodiant, dum in hoc mundo sunt, semper quasi impeditio laborant. *Equitatu meo*, ac si dicat: Dixi, si ignoras, egredieris, sed neque ignoraberis neque egredieris. Nam educam te a seductoribus, sicut eduxi filios Israel a superbia Pharaonis, et hoc est quod dicit, *equitatu*, hoc est exercitui meo, qui mihi militabat, scilicet existenti *in curribus*, id est in superbia. Superbia enim in curribus residebat *Pharaonis*, qui interpretatur *diabolus*, quasi diceret: Illis qui erant in tempore Pharaonis, *assimilavi te*, ut quemadmodum illos ab Ægypto eduxi, et per mare Rubrum in terram transdixi deserti, sic et te ab Ægypto, id est a tenebris hujus mundi per mare Rubrum, id est per baptismum transdixi ad terram promissionis, id est matrem tuam Jerusalem, Pharaone et pompis ejus in mari baptismatis submersis, ut sic amica mea maneres.

VERS. 9-12.—*Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis*, ac si dicat: Ego educam te, et hoc per genas tuas et collum tuum. Qui enim sunt genæ tuæ et collum tuum, hoc tibi sit signum, quia pulchræ decore virtutum sunt, scilicet habentes similem vitam

A vitæ turturis, quæ pro cantu gemitum solet edere, et quæ uno marito contenta est. Per genas ideo prædicatores intelligimus, quia in genis duo notantur, dentes scilicet quibus cibus annullatur, et signum est pudoris; quæ in fidelibus notantur prædicatoribus, in quibus semper est pudor peccandi, et in quibus prædicatoribus dentes sunt annullantes vitia. Qui turturi merito comparantur, cum tota vita sua sit gemitus et dolor pro suis et alienis vitiis, et uno sint contenti marito, scilicet Christo. Per collum diversa similitudine notamus eosdem, quia per collum inferiora capiti junguntur, et omnibus ad inferiora trajicitur, sic per prædicatores præceptorum capitis nostri, scilicet Christi, transmittuntur in inferiora membra Ecclesiæ, per eos, quasi per columnas jungimur Christo; qui bene monilibus comparantur, quia ornant Ecclesiam sapientia et doctrina, et nutriunt sinum virtutum, ne aduter diabolus manum violentiæ injiciat. Amici, id est perfecti in Ecclesia, audient: s se a sponso vocari genas et collum, seque promitti Ecclesiæ duces futuros, libenter sibi ducatum offerunt; ita *murenulas* id est inares, quia murenula, dum capitur, in orbem volutatur ut inauris. Per inares, quæ ad aurem pendent, prædicationem, quæ ad aurem tendit, notamus; per rotunditatem inaurium perfectionem notamus prædicationis. *Aureas*. Quid auro est pretiosius inter metalla? Per aurum notamus charitatem, quæ inter virtutes major videtur, quia magno labore excoquitur: Ideoque per illud notamus sapientiam, quia magno labore acquiritur. *Faciemus tibi*, id est ad tuam utilitatem faciemus prædicationem tuam cum sapientia et charitate. *Vermiculatas argento*, disjunctas ut vermes, argento, id est divino eloquio, compositionis dietamine lucente, ut argento. Et hoc merito, quia sponsus tuus inenarrabilia fecit, et hoc est quod dicit. *Cum esset rex*, id est nullius indigens, *in accubitu suo*, id est in majestate divinitatis suæ, fecit me in virtutibus redundare, et hoc est quod dicit: *Nardus mea*, id est humilitas mea, *dedit odorem suum*, id est formam bonæ operationis. Cum superius dixit *faciemus* plurali, hic ideo singulari utitur, quia, cum sint plures in Ecclesia, tamen unitate fidei unum sunt, et non tantum me redolere fecit, sed et incarnatus et mortuus est pro me. Ideoque *dilectus meus* est *fasciculus*, id est pondus, myrrhæ, id est tristitiæ, sed habitæ de morte ejus, quia myrrha in sepulcris mortuorum solebat poni; unde Magi ad cunabulum Domini vagientis myrrham tulerunt, mortem ejus significantes mihi ad honorem meum, quia plures sunt qui non modo ad honorem utuntur, sed potius ad dedecus, sed Dominicæ passionis reminisci summus honor est. *Inter ubera mea*, id est in prædicatione mea *commorabitur*, id est quidquid prædicavero memoria ejus condietur, vel intus *ubera mea*, id est in corde, quod intus ubera situm est. Ipse erat mihi *botrus Cypri*, id est calix inebrians. Botrus est fasciculus uvarum; Cyprus est insula optimis abundans vineis. Unde dicit:

VERS. 15-16.—*Botrus Cypri*, id est memoria passionis ejus inebriavit me, ut non immemor pro meis prædicando, non dubitem mortem subire. Vel obliviscitur sui, qui vino Cypri inebriatur. *In vineis*, id est in illis qui interius virides, exterius sicci facti sunt. Per me inebriabor apud me, pro illo mortem subiturus, sed quia quidam videntur vineæ, et non sunt, addidit, *Engaddi*, id est purgati. Engaddi est mons et interpretatur *fons hædi*, id est baptismatis, ad quem hædi, id est putridi vitiis conveniunt, et agni, id est purgati recedunt. Vel ita: Ideo quia me redolentem fecit, commorabitur in corde meo pondus tristitiæ. *Dilectus meus mihi*, id est semper passionem ejus recolens multum dolebo, et ipse in vineis Engaddi, id est in nobis erit botrus Cypri, id est lætitia resurrectionis ejus, ut per vinum lætitiā notemus. Christus audiens compunctionem prædicato-

rum et benignitatem quam erga minores habent, ad ipsam quam superius dixi: Indica mihi, etc., dicit: Ecce quam egressuram dixi, et sordidam futuram, si te ignores cum et ipsi tibi libenter assentiant, quos duces tibi ad fidem, pulchra es fide istos imitando, et amica mea, id est sic facta es conscia secretorum meorum. *Ecce tu pulchra es operatione*, et hoc merito, quia *oculi tui*, id est provisores tui, quos genas et collum superius dixi, sicut *columbarum*. In transitione dictum est, oculi tui sicut columbæ. In columba septem naturas notamus, quæ virtutibus fidelium annotantur, per quæ septem dona sancti Spiritus notamus. Ipsa felle caret, neminem lædit, sic fidelis, omni felle carens nequitiae, neminem dolo circumvenit. Ipsa alienos pullos nutrit, sic filios iniquitatis incorporat sibi fidelis, et doctrina spirituali nutrit. Grana decora legit, sibi fidelis de Scripturis sanctis legens, salubres eligit sibi sententias. In foraminibus petrae nidificat, ut serpentum lapsus evitet, sic fidelis in foraminibus lateris Christi ponit sedem, et sic diabolum pellit, quia tanta est sibi spes in eo qui pro se mortuus est, quod diabolus nullatenus possit ingredi. Super rivulos aquarum versatur, ut in aquis umbram accipitris prospiciens, acute adventum ejus declinet, et inde pullis suis potum deferat, sic fidelis in Scripturis studens, declinat adventum hostis: unde et colligit sententias, quibus pullos potet. Gemitum pro cantu habet, sic fidelis suis et alienis ingemiscit delictis. Illa audiens laudari se a Sponso, ait: O Domine, tu dicis me pulchram, sed ecce tu solus naturaliter es pulcher, dilecte mi, in divinitate, et decorus in humanitate. Ego vero per te et tuos. Et quia ego pulchra, et tu pulcher, merito *lectus noster*, id est scientia; quo ego et tu quiescimus, *est floridus* virtutibus. Et quia posset fieri ut flante vento tentationis nitorem perdat virtutum, inquit, *ut flos campi*, flante aquilone. *Tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia cypressina*. Tigna sunt superior pars domus, quæ pluvias repellit, per quæ prædicatores intelligimus, qui Ecclesiam ab imbre demoniaco tuentur. Per domos diversas, secundum regenerationes Ecclesias intelligimus. In quibus diversi fideles coadunantur, ut in domo diversæ parietes; paries tectum, fundamentum cedrina, imputribiles, id est indeficientes sunt, quorum odor operationes fugat serpentis, id est dæmonis. Cedrus est arbor imputribilis, cujus odor fugat serpentes. *Laquearia nostra*, id est qui infra prædicatores sunt ut eremitæ, sicut laquearia, id est cælatum domus sub tignis, illa sunt cypressina, id est imputribilia. Ac si dicatur: Et si in prædicatione non expellant dæmones, fide tamen et opere indeficientes sunt. Cypressus est arbor imputribilis. Cui respondet Sponsus. Bene dicis me pulchrum, ideoque lectulum nostrum floridum, quia ego sum honor campi, id est honor Ecclesiæ. Per campum ideo Ecclesiam intelligimus, quia quemadmodum diversi in campo nascuntur flores, sic in Ecclesia diversi fideles. Vel campus est planus et apertus, sic fides sanctorum.

CAPUT II.

VERS. 1-6. — *Ego flos campi et lilium convallium*, id est honor humilium qui irrigantur aqua prædicationis stillantis ab utroque monte, id est Veteri et Novo Testamento. *Et sicut ego sum lilium inter spinas*, id est tormenta pungentia, et non amitto odorem, *sic tu amica mea es inter filias*, id est diversas sectas, quæ te pungunt ut spinæ; tu tamen nitorem virtutum tenes. Vel ita: Ego flos partus, quia sicut flos sine mistione emittitur, sic Christus sine semine, id est campo inarato, id est ab intemerata Virgine procreatus est. Et lilium convallium, id est gloria et decus humilium parentum. Sicut enim lilium sum inter spinas, id est tutores, sic; tu amica mea debes esse inter filias pungentes. Et ipsa plura si patiar, ad te, confugiam, cujus fructu, et umbra reficiar, et odore. Vel ita. Non est mirum si honorem inter spinas retineo, quia tu me sustines. *Sicut*

malus inter ligna spinarum est amabilior, sic amicus meus inter filios, id est fideles in Ecclesia. In mala tria notamus, fructum, umbram, et odorem. Unde peregrini, a calore solis et labore itineris fessi, nullam magis optant arborem cujus umbra ab ardore refrigerentur, et fructu et odore reficiantur, sic fideles, in ardore hujus tormenti et itinere fessi ad Christum confugiunt, et umbra confessionis ejus refrigerantur, ejusque fructu, id est Eucharistia reficiuntur, et odore bonitatis ejus fetor vitiorum expellitur. Et ideo quia talis est *desiderabam eum et sedi*, id est quievi æstus tormentorum et sæculares labores devitans. *Sub umbra illius quem desiderabam sedi*, id est fructus, id est eucharistia, *dulcis gutturi meo*, quia sicut guttur carnalia, ita cor sapit spiritualia. Si qui autem ita remoti sunt, ut jam aspectus hominum aufugiant ut plures eremitæ, et eucharistia non fungantur corporaliter, sed spiritualiter, tamen fide et spe utuntur. *Introduxit me rex in cellaria*. Ac si dicat, quia ad eum confugi, introduxit me in cellam, id est in beatitudinem vinarum, id est obliviosam, id est tanta donavit me beatitudine, ut penitus præteritorum obliviscerem velut ebrius. *Ordinavit in me charitatem*, id est omnes ordines charitatis posuit in me, videlicet ut proximum et Deum diligere, et inimicum propter Deum, ne dubitarem pro salute filiorum mortis subire patibulum. *Fulcite me floribus*. Ac si dicat, quia charitatem me fecit habere, ideo vos diligo, et quia vos diligo fulcite, id est implete me in numerum perfectorum, floribus, id est virtutibus. Ac si dicatur. Ita abundate virtutibus, quæ vos sustineant, ut sitis digni participes fieri donorum Dei in Ecclesia, et ita operamini ut ipsa vos vestiat a frigore iniquitatis. Hoc autem vobis dico, non pro terreno commodo, sed quia pro amore langueo, id est intolerabiliter diligo eum qui ordinavit in me charitatem, quia etiam inimicos nos jussit diligere, cui vos conjungere nitor. Et quia eum tantum diligo, ideo *lava ejus sub capite meo*, id est sinistra ejus sub capite, id est sub mente mea, quæ est caput cogitationum. Ac si dicatur. Omnia terrena quæ in creaturis sunt Dei debiliora, quemadmodum sinistra pars in homine ad comparisonem dexteræ, erunt sub mente mea, id est mens mea despiciet ea. *Et dextera illius*, id est ecclesia amplexabitur me, id est quidquid in hoc mundo fecero ad respectum cælestium erit. Ac si dicatur. Non tantum ego hoc vobis suadeo, sed ipse vobis dicit.

VERS. 7. — *Adjuro vos, filia Jerusalem* id est alligo vos, *per capreas cervosque camporum*, id est per fideles in Ecclesia conversantes. *Ne suscitatis* et ne commoveatis a quiete mentis, id est ut sitis obedientes magistris vestris. Dum autem fidelibus non rebellibus prædicat, quasi in lecto quiescit. Vel si ad horam repellatis, non tamen evigilare facietis, id est ex toto conturbetis *dilectam meam*, id est sponsam meam, *quoadusque ipsa velit*, scilicet vos corrigere, id est quod diu in vobis displicuerit, quod sit dignum correptione. Per hoc quod dicit, adjuro, notans eos eam volentes quibus prædicatur ad fidem sanctorum convertere. Non enim valeret adjuratio per sanctos Dei ad infideles, magis quod si quis paganus aliquem per Jovem adjuraret. O filia Jerusalem, scilicet futuræ. In caprea quatuor notantur, quæ fidelibus quoque conveniunt: Acutus visus herbas eligendi salubres, sic fidelis divinas sententias. De monte ad montem ascendunt, sic fideles de virtute in virtutem. Cibum comestum ruminant, fideles divinas sententias intellectas ad memoriam reducant. Si quando vulneratur, herbam dictamnium comedit, sic fideles, si quando sagitta diaboli percipiuntur, ad Christum recurrunt et sanantur. In cervis tria notantur. Serpentes transglutiunt, et postea currunt ad fontem; quo gustato purgantur a veneno, et pilis renovantur, fideles quoque, veneno gustato diaboli, ad fontem Christum currunt, et pilis vitiorum nudantur. Cum fugantur a canibus cornibus

super tergum positus, per spinas faciunt sibi viam, ut ibi impetum eorum devitent, sic fideles cornibus virtutum super fragilitatem carnis positus, devitant minas tyrannorum. Mutant pascua, in unum congregati quasi agmen faciunt, et sic præcedens unusquisque caput sequentis supportat ne deficiant, propter onus cornuum, sic fidelis si viderit proximum egere necessariis, supportat eum, alimenta præbens ei, ut sanctus Nicolaus illi qui stupro filias destinauerat. Si viderit eum poenitentia peccatorum gravari, allevat eum, partem in se recipiens.

VERS. 8, 9. — *Vox dilecti mei.* Ac si dicat: *Ista vox quam modo dixi, non est mea, sed dilecti mei.* Tunc enim nos adjuravit, et omne genus humanam quando pro nobis redimendis dignatus est carnem suscipere, et mortem subire. Quis enim tam durus, tam lapideus est, cum sit rationalis, si noverit Deum tanta pro servis passum, qui non cogitet se meritum fuisse ad patriam unde est oriundus reverti. Quasi ipse Christus voce sua locutus esset: *Ecce veniet iste.* Ac si dicatur; vere hoc modo locutus est. Nam ipse venit incarnari, et adventus ejus valet. Ac si esset locutus, si rationalitatem habueritis, *Saliens*, id est venit ut salius suos ostenderet, scilicet de cælo in uterum, hinc in crucem, et reliqua. *In montibus*, id est in apostolis, sed nos minores quasi *colles transiliens*, quia pro parvitate intelligentiæ non pleniter saltus suos novimus, ut apostoli quibus secreta cœlestia patuerunt. *Similis est dilectus* ostensione, qualis venit in præcedenti versu ostendit, per quos veteres, qui pleniter adventum ejus noverunt, et pleniter testimonium adventus ejus perhibere potuerunt. Nunc enim quia sapiens et velox in destituentis peccatis, et faciendis miraculis, in caprea discretionem, qui fuissent eligendi, qui non, in hinnulo velocitatem, qui parentibus velocior est in cervis, patriarchas, de quorum progenie apostoli, et ipse Christus secundum carnem natus est, accipimus. *Vere ipse erat* velocior, neque enim levita, neque sacerdos semivivum qui descenderat a Jerusalem in Jericho a vulneribus sanaverunt, donec Samaritanus eum in jumentum posuit, et stabulario commisit. *En ipse stat.* Ac si dicatur: Quandoquidem vos adjurat ipse, bene suis et ipsi obedire debetis; quia *ipse stat* post parietem, quia ipse moratur ad destruenda vitia nostra, quæ sunt quasi paries inter nos et ipsum, et hoc est dictum ad similitudinem alicujus principis, qui cum vult alicujus civitatem intrare, stat juxta muros tam diu, donec interpellat eos *respiciens per fenestram.* Cujus gratia nostri miserta est, per fenestras, id est per præsentia miracula, quia sicut fenestræ domum illuminant sic miracula Christi corda hominum. Quod vero dicimus præsentia, non habemus auctoritatem verbi, sed per hoc quod sequitur, notamus præterita. Et bene respexit, quia non tantum prædicavit, sed miracula fecit, ut qui nobis nollent credere, saltem in raculis acquiescerent. Tanta enim attentio remediendi nos erat in eo per cancellos, id est per præteritos Patres, videlicet Moysen et Aaron et cæteros nobis multa miracula promisit, qui Ecclesiæ principiam fuerunt, velut cancelli sunt templi.

VERS. 10-17. — *En dilectus meus loquitur mihi,* id est in illis prædictis vobis dicit, hoc est mihi ut vos ad fidem ducam. *Surge*, id est propera, terrenis posthabitis; *propera* absque dilatione *amica mea.* *columba mea*, in fide, *formosa mea* in operatione, *et veni*, id est fac alios venire, quod potes bene facere. *Jam enim hiems*, id est frigus iniquitatis, *transiit*; *imber*, id est persecutio tyrannidis *abiit* et penitus recessit; *flores*, id est initia virtutum *apparuerunt*, id est incipiunt bene operari, quod est signum virtutis in terra nostra sed futura, quicunque se colunt vomere correctionis pro spe æternæ retributionis. *Tempus putationis*, id est ut amputentur prædicatione superflua, si qua in eis maneat. *Vox turturis audita est in terra nostra.* Ac si dicatur: Vere tempus

est, nam audivit prædicationem meam. Christus se turturi comparat propter castitatem et gemitum vocis. *Ficus*, id est Judea hactenus sterilis, *protulit grossos suos*, id est bona opera. *Vineæ*, id est gentes futuræ vineæ *florentes* in opere, *dederunt odorem suum*, id est famam bonæ operationis. *Surge, propera, amica mea, columba mea*, propter interposita reperit superius dicta. *In foraminibus petræ*, id est in vulneribus Christi. Quidquid prædices de vulneribus Christi, ne exeat quin de illo loquaris, qui sunt tibi in hostes, ut foramen petræ, columbæ est in serpentes. *In cavernæ maceræ*, id est in custodia Patrum, quia multi prophetæ ad unum tendunt, ut multi lapides ad parietem construendum. *Ostende mihi faciem tuam*, id est mentem tuam, quia ut homo in facie aspicit, sic Deus in corde. Ac si dicatur: Ita sit mens tua pura, ut digna sit in conspectu meo. *Sonet vox tua*, id est prædicatio *in auribus meis*, id est talis sit ut digna a me exaudiri. Vere si prædicaveris, a me exaudieris, et faciem tuam videbo. *Nam vox tua dulcis, et facies tua decora.* *Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas.* Ac si dicatur: Tu quidem prædicabis, sed cavendum est ne hæretici prædicando te decipiant, et hoc est quod dicit, *capite*, id est intercipite sententias eorum, ne quid habeant contra miscere. *Vulpes*, id est hæreticos, propter astutiam, *parvulæ*, quia se humiles fingunt. *Quæ demoliuntur*, id est corrodunt dente deceptionis vineas, id est Ecclesias, et cavendum est. *Nam vinea*, scilicet futura, *floruit*, id est jam incepit bene operari, et *dilectus meus* loquitur mihi, et ideo illi *obediam donec aspiret*, id est refrigeret nos a labore mundi *dies*, scilicet judicii, *et inclinentur*, id est transeant *umbræ*, id est terrena.

Et ut obedire tibi possim, ut ad effectum perveniat, *respice*, id est appareat te mihi in auxilio adesse. Sed quod dixit *revertere*, notandum est quasdam prædicationes non exaudisse. Tunc enim videtur Deus abesse, quando auditores indurari non acquiescunt. *Similis esto capræ acutum visum habens*, hinnuloque cervorum velocius miracula faciens, et genus humanum ab hoste redimens, id est ita venias ut cito eligas qui sunt eligendi. *Super montes Bethel*, id est nos protegas qui sumus montes Dei, id est prædicatores in domo Dei. Beth enim interpretatur *domus*, vel *Deus*. Domine, tu debes reverti ut per me prædicatio tua repleatur, quia nisi quis prædicet illis, non poterunt converti magis quam ego potui. Sed quia prædicatores me invenerunt, ideo *conversa sum*. Et hoc est quod narrat.

CAPUT III.

VERS. 1-5. — *In lectulo meo*, id est eram in lectulo, id est in terrenis divitiis in quibus dormivi a bono in peccatis. *Per noctes*, id est per paganos auctores, qui ad inferni noctem ducunt, *quæsi vi*, id est imitando exempla eorum, volui jungi Deo, a quibus nomen Dei audivi, non viam quæ ad eum tendit, *quem diligit scilicet anima mea*, id est intentio mea. *Quæsi vi illum.* Ac si dicatur, sæpius pro nimia afflictione, *et non inveni*, id est non potui habere notitiam osculi sui super illos. Et ideo proposui mecum dicens: *Surgam a lectulo vitiorum, et circuibo civitatem*, id est nitar imitari dicta et facta illorum qui sunt in civitate, id est in Ecclesia. Quia sicut civitas circumdata est muris et magis culta in urbanitate, sic fideles in virtutibus coluntur, quibus tutantur: *Per vicos et plateas*, quæ circumeunt civitatem, id est circuibo civitatem, ut quem diligit anima mea quæram per vicos, id est martyres, qui acriorem ducunt vitam. *Per plateas*, id est confessores et cæteros bonos, qui latiore viam habent, id est imitando eos. *Quæsi vi illum*, scilicet per noctem, *et non inveni.* Repetita est causa superius dicta. Ideo autem istos imitor, cum per auditores, id est, libros gentilium non perfecti, quia *invenerunt me*, id est prædicaverunt mihi *vigiles*, id est prædicatores, qui vigilant ad custodiendam civitatem, quibus dixi: Num quem

diligit anima mea vidistis? Ac si dicatur: Priusquam illis crederem, perscrutata sum si tales verbo et opere quod vidissent, id est habuissent notitiam Dei vivi. *Paululum cum pertransissem eos* quasi perscrutata sum eos, didici errorem meum per illos exuere, et cum paululum pertransissem ab errore meo, per eos, id est prædicationem eorum. Hoc autem dictum est, *et si u diceret, transitum feci de loco ad locum: Inveni quem diligit anima mea*, majorem ardorem bene operandi habitu, vel majorem scientiam, et quia eum inveni et meo desiderio et ostensione vigilavi, *tenui eum*, id est a memoria mea nunquam postea dicessit, *nec dimittam, donec introducam*, id est manifestem eum prædicatione mea, *in domum*, id est in nationem gentium, quæ est mater mea carnaliter, et non solum in gentem scilicet introducam eum, sed et *in cubiculum genitricis meæ*, id est in cor quorundam de gentibus, qui sunt gentes carnaliter. Per cuius ille ideo cor intelligitur, quia, sicut in cubili membra ita in corde cogitationes versantur.

Vers. 5-9. — *Adjuro vos, filia Jerusalem.* Christus, audiens effectum gentilium in convertenda Judæa, adjurat ipsos convertendos ne sint rebelles. Vel ipsa in gentilitatem, ne aliquam vim faciat quibus prædicat. *Quæ est ista quæ ascendit*, de virtute in virtutem, sed hactenus *per desertum*, id est per gentilitatem, hactenus a lege desertam et miraculis divinis. *Sicut virgula fumi*, id est rectam in virtutibus, *fumi*, id est bonarum operationum, *ex aromatibus*, id est confessoris *Mirrhe*, id est martyrum *thuris*, id est confessorum, *et universi pulveris*, id est omnium bonarum qui conteruntur jejuniis, persecutionibus, ut pulvis, *et pigmentarii*, id est Christi, qui conficit virtutes ut pigmentarius species. Hoc est dicere: Ipsa est virgula, id est recte tendens ad alta, quæ rectitudo est habens famam bonæ operationis, et hoc secundum omnes partes, videlicet martyres, confessores, et certos bonos, ex quibus omnibus cæteros Christus quasi aromata conficit. *En lectulum*, scilicet Ecclesia gentilis respondet dicens: Non est mirum si talis sum. *En lectulum Salomonis*, id est mei, ubi verus Salomon caput reclinat, *Sexaginta*, id est qui custodiunt sex opera misericordiæ: visitare infirmos, vestire nudos, sitientes potare, esurientes cibare, et cætera quæ in Evangelio leguntur, quique servant Decalogum mandatorum, id est perfecti, et *fortes*, id est perseverantes, id est *ex fortissimis Israel*, ita sunt perseverantes ut perseverantissimi, in omnibus Deum videntes. *Ambiunt*, id est nocte et die vigilant, ut lectum custodiant, id est se et alios. *Omnes tenentes gladios*, expositio est quam ambiunt. *Gladios*, id est verbum prædicationis, quia occidunt homines in hoc quod sunt occidendi, et quia quidam, etsi sciant, non tamen apti, dicit *ad bella vitiorum doctissimi*. Et quia restat ut cujus vita contemnitur, prædicatio quoque contemnatur, addit *et ensis cujusque*, id est vigilans custodia, *super femur suum*, id est carnis concupiscentiam, quia in femore oritur libido. Et hoc *propter timores nocturnos*, id est occultas insidias diaboli quæ ducunt ad noctem, et quomodo aliquis ad lectum illum provenire possit, id est ut sit ipse lectus, ostendit. *Ferculum*, id est mensa, in qua debemus refici, ut postea quiescamus in lecto, id est Scriptura, *sibi*, id est ad honorem suum; *rex Salomon*, id est, Christus, *de lignis*, id est de thuris, *Libani*, id est candidorum. Libanus interpretatur *candidatio*. Et hoc est dicere: Ad honorem Christi factæ sunt Scripturæ de vitis patrum, ut illos imitando ascendamus ad lectum.

Vers. 10, 11. — *Columnas fecit argenteas*, id est Vetus et Novum Testamentum fecit lucem et nitorem eloquii cœlestis, quibus inniteretur Scriptura Patrum, quia, nisi affirmarentur gesta Patrum non discrepare a præcepto Novi et Veteris Testamenti, stare non possent. *Reclinatorium aureum*, id est illos qui et vitas Patrum et Novum et Vetus Testamentum exponerent, fecit aureos, id est, charitativos

et sapientes, tales videlicet in quibus filius hominis caput reclinaret. *Ascensum purpureum*, id est crucem Christi, cujus exemplo fierent purpurei, id est martyres, propter ruborem purpureum notamus, sanguinem quo ascendunt in Jerusalem. *Media charitate constravit, propter filias Jerusalem*, id est ordinavit lectum media charitate, id est ut alii præter martyres ascendant, et hoc *propter filias Jerusalem*, non propter filios, id est propter molles, qui martyrium sufferre non possunt. Hic Dei misericordia notatur, qui non omnes martyres jubet fieri, sed et illos qui sunt lectus ejus, charitatem jubet mediam habere, id est communem martyribus et cæteris. *Egredimini*. Ac si dicatur, Cum talis sit Salomon, *egredimini ab errore vestro, et videte*, id est *Salomonem esse*, cognoscite *Regem regum*, et Dominum dominantium. Vos filia Jerusalem, si cognoscitis Regem vestrum, eritis cives ejus, vos positæ *in diademate*, id est in memoria ejus, qui fuit causa coronæ sibi devicto hoste, et præda reducta. Quo scilicet *diedemate coronavit eum mater sua*, id est sancta Maria, *in die*, id est habentis in memoria diem *desponsationis ejus*, id est mortis qua Ecclesiam sibi desponsavit. *Et in die lætitiæ cordis ejus*, id est habentis diem resurrectionis, quæ fuit lætitia cordis ejus, id est apostolorum et reliquorum bonorum. Vel ita: In diademate, id est mementote passionis quando spinea corona apposita est sibi, qua coronavit eum mater sua, id est Judæa et in die desponsationis, id est nativitatis, quia cum carnem assumpsit, Ecclesiam sibi desponsavit. Quod sequitur, sicut scriptum est:

CAPUT IV.

Vers. 1-5. — *Quam pulchra es, amica mea!* Christus audiens nimium affectum ejus, sic eam laudat per singula. *Quam pulchra es*, scilicet in opere, id est in virtutibus, *amica*, cui quæcunque audivi a Patre nuntiavi, *quam pulchra es*, scilicet in opere. *Oculi tui*, id est provisores tui, *columbarum*, id est sunt columbæ, septem dona sancti Spiritus. *Absque eo quod intrinsecus latet*, et cum appareant exterius virtutes. *Capilli tui*, id est molliores, qui adhærent, ut capiti capilli, *sicut greges caprarum*, id est ascendentes de virtute in virtutem, scilicet per gregem concordiam notamus. *Quæ ascenderunt de monte*. In hoc quod sunt montes, videlicet. *Galaad*, id est *acervus testimonii*, id est omnes martyres. Martyr enim *testis* est. *Galaad* est mons in quo Jacob et Laban congesserunt acervum lapidum, id est testis fœderis. *Dentes tui*, id est prædicatores, qui vitia conterunt, *sicut greges tonsarum*, id est tonsi ipsi a superfluitatibus ut oves a pondere lanæ et sordium. *Quæ ascenderunt de lavacro*, id est de baptismo, id est de hoc quod sunt baptizati ascenderunt ad montem virtutum. *Omnes scilicet tui sunt gemellis fetibus*, id est in dilectione Dei et proximi, *et sterilis non est inter eas*, qui opus bonum non faciat. *Sicut vitta coccinea labia tua*, id est prædicatores tui Veteri et Novo Testamento, scilicet verbo et opere, concordantes sunt vitta, scilicet concordantes, ligantes prædicatione fideles Christo capiti suo. Qui et sunt coccinei, id est rubei sanguine martyrii, id est et alios docent et in se martyrium sustinent, et hoc probat quia ipsi sunt vittæ, quia eloquium dulce. Neque enim oculum pro oculo exigit, sed inimicum diligere. *Sicut fragmen mali punici genæ tuæ*. Et quia vitia devorant, sed exterius martyrium sustinentes. Sunt autem alba in multitudine virtutum, quia poma in Africa exterius sunt rubicunda, si vero fragantur interius, sunt alba, et granata, per quæ notamus multitudinem virtutum. *Absque eo quod intrinsecus latet*, expositum est superius.

Vers. 4-7. — *Sicut turris David collum tuum*, id est prædicatores tui, quibus minores copulantur Christo, a quibus verba prædicationis trajiciuntur in membra Christi. *Sicut turris David*, id est inexpugnabilis defensio ejus qui est manu fortis, quia et

milites sui hostem diabolum effugant. *Quæ ædificata est cum propugnaculis*, id est firmis sententiis quibus expugnetur, repellatur. Mille clypei, id est, infinitæ bonæ operationes, quæ fideles protegunt ut clypei, *pendent ex ea*, id est interius apparent. *Omnis armatura fortium*, id est omnes bonæ operationes, omnes sententiæ tales sunt, quibus fortes pugnare et lueri possunt. *Duo ubera tua*, id est doctores qui manifestant spiritualem intellectum duarum litterarum, veteris scilicet et novæ, sunt *sicut duo hinnuli capræ gemelli*, id est secundum utrumque velociores in complendo comparantes. Capræ, id est Patrum, qui descripti erant in eligendo bonum et recusando malum, et de virtute in virtutem ascendentes. Gemelli, id est concordantes, *qui pascuntur in liliis*, in candidis virtutibus, *donec aspiret dies et inclinentur umbræ, vadam ad montem myrrhæ*. Ac si dicatur: Cum talis sit ut dixi, *vadam ad montem*, id est apparebo per miracula esse in te qui es mons myrrhæ, id est martyrii, quia myrrha ungebantur corpora mortuorum, ut incorrupta servarentur, sic martyrium non corruptum servat fideles a tentationibus. *Et ad colles thuris*, id est ad confessores, quia, etsi non sint tam alti ut martyres, tamen vita eorum redolet ut thus. Ac sic dicatur: Et in martyribus et in confessoribus miracula ostendam, et non tantum quod es martyr et confessor, sed quia tu *pulchra es*, et secundum minores *amica mea, et macula*, id est intermissio bene operandi *non est in te*, quia fidelis cum dormiat Domino dormit, sive comedat Domino comedit. Et hoc est dictum ad similitudinem lorice, ubi foramina annulorum maculæ vocantur, per quæ minimum ferrum quem perumpit, sed opera fidelium adeo sunt assidua, ut nullatenus perumpi possint.

VERS. 8-11. — *Veni de Libano*. Ac si dicatur: Cum ego te tantum diligo, *veni*, id est persiste, ita ut te et alios excolendo, ut cursu consummato et fide servata tandem in æterna beatitudine recipiaris. De Libano, id est de candore virtutum. *Sponsa mea*, quia filios mihi nutries. Quod ter dicit *veni* notandum est, quasi dicat *veni* in pueritia, ut Joannes Baptista et Nicolaus, *veni* in juventute, ut Martinus, *veni* in senectute, ut Joannes evangelista. *Veni* sponte et coactus infirmitate, et de purgatoriis locis. *Coronaberis*, id est ita venias ut digna sis corona gloriæ. *De capite Amana*, id est prædicatione tua convertentur, qui sunt capita inter membra diaboli. Amana mons est, et interpretatur *nocturna avis*, id est diabolum qui circumquaque hominibus occultas ponit insidias vigilando, quasi in nocte, id est in obscuro. *De vertice Sanir*, id est de illis qui superiores et altiores videri volunt interne, quia Sanir interpretatur *Deus vigiliarum*, id est diabolum, qui invigilat ut quoscunque devoret. *Et Hermon* qui anathematizant peccata sua pœnitentiam agendo. Hermon interpretatur *anathematizans*. *Et de cubilibus*, id est de illis in quibus leo quiescit, id est diabolum propter crudelitatem. *De montibus*, id est de illis qui sunt montes inter pardos, id est hæreticos, qui gloriantur de secta sua ut pardi de coloris varietate. *Vulnerasti*, quasi dicat: Rogo te venire, quia diligo nimium te. Dictum ad similitudinem amantium, qui sagitta amoris vulnerantur. *Soror mea*, id est cohæres sponsa propter nutrituram filiorum. *Vulnerasti cor meum* repetitio amoris. *In uno*, id est in unitate fidei, *oculorum*, id est provisorum tuorum, *et in uno*, id est in unitate crine, id est crinijum, quia plures unius, id est auditorum, *colli tui*, id est prædicatorum tuorum, id est propter unitatem prædicatorum tuorum et unitatem auditorum, qui circumdant prædicatores ad audiendam prædicationem, ut crines collum. Et ideo quia *pulchræ sunt mammæ tuæ*, id est illi qui nondum satagunt ad prædicandum, et in quibus spes tantum est, sicut in mammis spes est lactendi. *Soror mea, sponsa mea, et pulchiora sunt ubera tua vino*, id est perfecti prædicatores tui sunt meliores vino, id est seculari scientia. *Et odor unguentorum tuo-*

rum, id est fama tuorum operum quibus vulnera diaboli sanantur *super omnia aromata carnalia*. *Favus distillans labia tua*, id est prædicatores tui in nova et veteri littera consonantes, ut labia tua, ad invicem sunt. *Favus distillans*, id est fluentes, et talis est eorum prædicatione. *Mel*, id est fortis prædicatione, *et lac*, id est suavis. Mel enim non datur infantibus, sed lac. *Sub lingua tua*, id est in corde. *Et odor*, id est fama *vestimentorum tuorum*, id est bonorum operum, quæ vestiunt coram Deo, *sicut odor thuris*, qui omnem fetorem expellit.

VERS. 12. — *Hortus conclusus, soror mea, sponsa*, quasi dicat: Ideo ad te vadam, quia potero in te delectari, qui es hortus, id est repleta multis virtutibus, conclusus circumquaque clave virtutum, ne quis bonus egredi, aut malus ingredi possit, hortus conclusus virtutibus et operationibus. *Fons*, id est quemadmodum fons irrigat totum hortum, sic fons baptismatis totam Ecclesiam. Fons, id est in illa Ecclesia est baptismus, *signatus* crucis signaculo. *Emissiones tuæ*. Ac si dicat: Tu talis es, sed illi qui prædicatione convertuntur, quasi emissiones, id est virgulæ, quæ ad radicem magnarum arborum pullulant, erunt *paradisus*, id est deliciæ *malorum punitorum*, id est martyrum, et erunt emissiones tuæ *cum pomorum*, id est confessorum *fructibus*, id est quos ipsi convertent, id est tales erunt in quibus delectentur magistri eorum, videlicet et martyres et confessores. Ideo per omnia confessores accipimus, quia prius dicit punica, postea poma. Absolute dicit erunt illæ emissiones *Cyprus cum nardo*. Cyprus est arbor in Ægypto, cujus fructus cum oleo coquitur, et fit regale unguentum, sic fidelis hujus mundi tenebris exiens, emittit fructum donis sancti Spiritus coctum. Unde Christus qui est Rex regum ungitur. Nardus est arbor humillima, tamen odorifera, ita fideles humiliter habent, reddunt tamen odorem bonæ operationis. *Nardus cum croco*, id est humiles martyrium sustinentes. Crocus enim herba est rubei coloris, significans martyrium. *Fistula et cinnamomum*. Fistula est arbor duri corticis, qui contritus bibitur, et sanat viscera, sic fideles in carne contritionem patiuntur, quæ in anima sanat. Cinnamomum est radix cinerei coloris, et interpretatur *immaculatus*, et significat illos qui per pœnitentiam fiunt immaculati et reputatione se faciunt viles ut cinerem. *Cum universis lignis Libani*. Omnes nitore virtutum candidati et validi. Ac si dicat: Omnes qui per cyprum et nardum, etc., designari possunt, per te convertentur, id est qui præter istos boni significantur. *Myrrha et aloë*. Per myrrham passionem martyrii notamus, per aloë quæ in gustu amarissima est, interius vero recepta sanat afflictionem carnis, jejunando, vigilando, et cætera notamus, quæ dum fiunt aspera et intolerabilia videntur, sed tamen animam intrinsecus sanant. *Cum omnibus pigmentariis*, id est cum omnibus donis Spiritus sancti. Et pulchra est conjunctio arborum cum unguentis, quia cum carnem a lascivia refrenamus, consequens est ut majora dona Spiritus sancti recipiamus.

VERS. 15, 16. — *Et fons hortorum puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano*. Descripsit emissiones futuras, nunc autem unde irrigantur, videlicet a fonte baptismatis, qui est fons hortorum Ecclesiæ, unde tota irrigata est. Puteus aquarum viventium, per puteum continentium profunditates, id est mysteriorum, per aquas viventes dona sancti Spiritus, quæ nunquam desiciunt. Et hoc est dicere, fons baptismatis continet mysteria donorum sancti Spiritus, quæ fluunt, scilicet in subditos de Libano, id est de candidatis viris et prædicatoribus, impetu, id est nullo vitio obstante, id est ita pleniter Spiritus sanctus per prædicatores operatur in auditoribus ut nullum vitium queat resistere. *Surge, aquilo, et veni, auster*, ac si dicat: Cum talis sit hortus meus et tales emissiones futuræ; surge ergo aquilo, id est tu Satanas in frigiditatem, id est qui intrigidas mentes

hominum a fervore charitatis. Surge, id est præpara te ad impugnandum meos, et veni, id est in membris tuis infer tormenta eis. *Auster, perfla hortum meum*, id est sed tu Spiritus sanctus fla per hortum meum, id est inspira meis ne deficient in tribulationibus, *et fluent aromata illius*, si perseveraverint passi, tunc diffamabuntur eorum bona opera. Vel ita, ac si dicat, tales erunt emissiones tuæ, ut hoc fiat. Surge, id est recede, aquilo, qui horto meo insidiaris, et veni, auster, sancte Spiritus *perfla hortum meum*, id est inflamma illos qui sunt futuri hortus meus, et tunc fluent aromata.

CAPUT V.

VERS. 1, 2. — *Veniat dilectus meus in hortum suum*. Sponsa a dilecto se laudari audiens, sic ejus adventum adoptat: Quoniam tales emissiones meæ sunt, et hoc per me fieri non potest, veniat igitur dilectus meus in me, hortum suum, id est ostendat per miracula se adesse mihi in prædicatione. *Ut comedat*, id est delectetur in fructibus pomorum suorum, id est super nos, qui sumus poma sua, ac quærat tales qui fiant hortus ejus. Christus adventum suum sponsæ promittit dicens: Rogas me venire et ego veniam. Unde sit tibi signum, quia ego olim *veni in hortum meum*, id est in primitivam Ecclesiam, sic in te veniam, cum sis *soror mea et sponsa*. *Messui myrram meam*. Ac si dicat: In his miracula ostendam, et tandem messui, id est quasi manipulos collegi in hortum myrrham meam, id est martyres meos, *cum aromatis*, id est cæteris electis. *Comedi favum cum melle meo*, ac si dicat: Non immerito recepi eos, quia prædicatione eorum et minor et major deliciæ mihi erat, et hoc est quod dicit, *comedi favum*, id est prædicatores, cum melle, id est forti prædicatione de me facta. *Bibi*, idem est quod comedi, *vinum*, id est prædicationem, et hoc est dicere, ad illos veni per illos miracula ostendens, id est, per æternam vitæ beatitudinem reperi, quia vita et prædicatione eorum mihi placuerunt. Sic et te, si legitime certaveris, in æterna beatitudine recipiam. *Comedite, amici, et bibite*. Ac si dicat: Ego ad vos veniam, sed vos amici id est prædicatores, quibus omnia revelavi, ita prædicate ut possitis comedere eos, id est delectari in illis quibus prædicatis. Et bibite, idem est quod comedite, sed ad minores pertinent, quia infantes non comedunt. *Et inebriamini, charissimi*. Ita sitis verbo prædicationis intenti, ut quantum ad vos sitis obliviscentes laboris et passionis vestræ. *Ego dormio*. Sponsa audiens admonitionem sponsi respondet: Sponsus meus hortatur me ad prædicationem, sed ego dormio, id est ab omnibus curis quiesco. Et ne intelligeretur carnalis dormitio, dicit: *Cor meum vigilat*, id est ita dormio a terrenis, ut in lege Dei mediter die ac nocte. *Vox dilecti mei pulsantis*, id est ideo ad prædicationem vigilo, quia hæc est vox dilecti mei pulsantis, id est monentis, id est quia ipse sponsus monet, dicens: *Aperi mihi*, id est aufer mihi velamina peccaminum a cordibus incredulorum. *Soror*, id est cohæres, *amica*, cui commisi secreta mea, *columba* donis sancti Spiritus repleta, *immaculata* sine intermissione honorum operum. *Aperi dico, quia caput meum*, id est divinitas mea, *plenum est*, id est circumdata rore, id est persecutoribus, quorum sententiæ nocturnæ sunt ut ros, qui dicunt se in Deum credere, sed obtenebrati sunt sententiis dæmoniis. *Et cincinni*, id est qui futuri sunt mei, ita in charitate devoti ut cincinni, id est, contorti capilli capitis mei, qui adhærebunt mihi, sunt *pleni guttis noctium*, id est nocturnis sententiis, id est qui jam putantur membra Christi, nec non et illi qui, quando convertebantur, male erant tenentes sententias perditionis.

VERS. 3. — *Exspoliavi me tunica mea*, id est respicio omnem sæcularem curam, ut ad prædicationem festinarem. *Quomodo induar illa*, id est implicabo me

iterum sæcularibus, dimissa prædicatione, cum ipse dicat: *Aperi mihi, soror mea*. *Lavi pedes meos*, id est meliori intentione operum eorum, ut tantum non verbo, sed opere bonitatis exemplo dimittendo.

VERS. 4, 5. — *Dilectus meus misit manum suam*. Ac si dicat: Bene potero prædicare, quia dilectus meus misit, id est immittet manum suam in auxilium meum. *Per foramen*, id est auditorum aures, id est ipse faciet ut ipsi libenter auscultent per foramen, scilicet laterum suorum, id est cum ipsi audient me pro redimendo humano genere esse passum, compungentur. *Et venter meus*, id est molliores mei intremiscent pro peccatis sui dolentes. *Respicientes ad tactum ejus*, scilicet auxilium ejus. *Ideo surrexi* id est surgam, aperire scilicet corda fidelium dilecto meo. *Manus meæ*, id est ideo bene potero prædicare, quia auxilium sponsi adest, et ideo quia vita mea non est contemnenda, quia hoc est quod dicit: *Manus meæ*, id est operationes meæ, *stillaverunt*, id est emittendo ostendere myrrham, id est in opere meo possunt percipi, quia, si necesse sit, mortem non recusabo pati. *Digitus mei*, id est discretio prædicationis meæ, *pleni myrrha*, id est charitate. Myrrha enim unguentum, unde notamus dona sancti Spiritus, sed addit *probatissima*; unde intelligimus charitatem, quia probatissima virtutum cæterarum, sed quia in sepulcris adhibetur, possumus notare se velle dicere tantam sibi esse charitatem cum discretione prædicationis, ut non dubitet pro salute subditorum mortem subire.

VERS. 6, 7. — *Pessulum ostii mei* scilicet universalem Ecclesiam dicit. Ac si dicat: Ipse jubet aperire quid faciam, unde est signum mihi quod olim *aperui pessulum*, id est clausuram ostii mei, id est mentem illorum qui sunt modo mei. *At ille declinaverat*, id est ego aperui dilecto meo, sed hoc non sine auxilio ejus, quia ipse declinaverat, id est de cælo descenderat in me, atque transierat. Ac si dicatur: *Non dum potest intelligi totus, et a me comprehendere, et hoc est quod dicit, atque transierat*, quia nulli in hac vita plena visitatio Dei conceditur, ideo transire dicitur, id est in futuro plenius videndo ostendit. *Anima mea liquefacta est*, ac si dicat, ideo quia ipse in me declinaverat, anima mea, id est miserorum meorum, liquefacta est a duritia iniquitatis per calorem Spiritus sancti, id est postquam illis prædicavi, citius acquieverunt, et hoc est quod dicit: *ut locutus est*. Postquam prædicavi, dilecto meo adjuvante, *quæsi et non inveni*. Dixi superius quia transierat, et quia dixit sponsa transierat id est plenariam Divinitatis notitiam non habuit, *quæsi per Scripturas sanctas, conata ad perfectionem venire, sed non inveni*, id est defeci. *Vocavi*, id est perseveravi inquirendo, *et non respondit mihi*, id est nunquam tantum inquirere potui, ut plenarie eum viderem, et hoc est dictum ad similitudinem, quia cum inquitur is qui fonti respondet, tunc invenitur. *Invenierunt me*. Ad hoc quod possit quæri, quomodo illa cum esset in occulto, et idolis subdita aperuisset corda aliorum. Christus respondet quia invenierunt me, scilicet in prædicatione, *custodes*, id est prædicatores, *qui custodiunt ab hoste civitatem*, id est Ecclesiam, *percusserunt*, id est compunctionem habere fecerunt. *Et vulneraverunt me*, quod magis est, id est pœnitentiam mihi peccatorum imposuerunt. Vel ita percusserunt cum dixerunt generaliter: Quicumque peccaverint, et pœnitentiam non egerint, damnabuntur. Vulneraverunt, cum spiritualiter unusquisque scelus carpebant. Facta autem prædicatione tulerunt, id est deponere me fecerunt *pallium meum*, id est terrena quibus cooperiebar. *Custodes murorum*, id est sanctorum Scripturarum, qui ut muri civitatem, sic custodiunt Ecclesiam. Vel muri, id est virtutes, quæ quemlibet tuentur.

VERS. 8-10. — *Adiuro vos, filie*. Ad si dicat: Quoniam omnia vana pro ejus amore contempsi, rogo vos videre ut ita operemini, ut in operibus vestris

notescat me vobis prædicasse, ita ut amor meus quantus sit erga vos pro Christo, appareat, et hoc est quod dicit: *Adjuro*, id est constringo vos, filie scilicet futuræ Jerusalem, si prosit quod inveneritis, id est quoniam jam cognovistis dilectum per me, *ut annuntietis ei*, id est bona opera vestra ostendatis, *quia lingueo amore*, quia non bene operantur, nisi prædicetur eis, neque prædicatur nisi dirigantur. *Qualis est dilectus tuus*. Judæa audiens illam tanto ardore dilecto inservire, admirans ait: Qualis est dilectus tuus ex dilecto? Ac si dicat: Magnus est ex dilecto, id est dilecti ne tua video eum magnum esse. Cum tu sis *pulcherrima mulierum*, id est sectarum, et quod multum eum diligas cognosco, quod adjurasti nos. Quod autem repetitur, *qualis est dilectus tuus*, pro nimia afflictione facit, quia et ipsa eum diligere cupit. *Dilectus meus candidus*, id est in carne sine vitiiis apparens, et rubicundus sanguine martyrii: *Electus ex millibus*, millenarius numerus perfectus est, universalem notamus, ut dicatur: Iste solus est electus a Deo Patre inter omnes patriarchas, et prophetas, et apostolos et cæteros ad redimendum genus humanum.

Vers. 11-15. — *Caput ejus*, id est divinitas quæ caput est hominis divini, est *aurum optimum*, id est pretiosa divinitas est inter omnia, sicut aurum inter cætera metalla. *Comæ ejus*. Hactenus in seipso, et secundum humanitatem et divinitatem descriptus, modo vero in membris suis, videlicet in fidelibus. *Comæ*, id est fideles, qui quanquam sint molles inter cætera, sicut capilli inter membra capiti. *Sicut elatæ*, vel in palmis sunt spicæ simul adhærentes, per quas quasi per catervam fidelium notamus virtutem. Per elatæ intentionem in cœlum, ac si dicat. Fideles tui sunt habentes multas virtutes, propter retributiones cœlestes *Nigræ quasi corvus*. Corvorum pulli dum implumes sunt, albi sunt, et quia similes non sunt parentibus, ideo non pascuntur ab eis; sed fame coacti quemdam fetorem emittunt, unde attractæ muscæ circa rostra eorum versantur, et postquam multæ glomerantur, ab eis glutuntur, sed postquam nigrescunt a parentibus amati pascuntur. Sic dum in secta Dei juvenes Ecclesiæ et Christi, videlicet parentum nostrorum vestigia recusamus, ab eis non pascimur; sed fetorem vitiorum emittentes, muscis, id est sententiis diaboli pascimur, sed quando incipimus denigrari sententiis, id est passionum tribulatione, ad imitationem parentum, videlicet Ecclesiæ et Christi, sustinentes, diligimur ab illis, et pascimur. Unde dicitur, *nigræ quasi corvus*, id est sustinentes nigredinem passionum, ut diligantur a Christo et Ecclesia ut corvus a parentibus, cum jam ad similitudinem eorum nigrescit. *Oculi ejus*, id est provisores per quos Ecclesiæ suæ utilitatem providet, *sicut columba*, id est repleti septem donis Spiritus sancti *super rivus aquarum*, id est immorantes super sententias Scripturarum præcavent sibi ita ab adventu antiqui accipitris, *quæ lacte eunt lotæ*, id est in primis infantuli doctrina a sordibus mundati. *Et resident juxta fluentia plenissima*, hoc est in primis lacte loti, id est potati, postea ad plenitudinem donorum Spiritus pervenerunt. *Genæ illius*, id est prædicatores pudicitia vitiorum devoratores, *areolæ aromatum*, id est sedes virtutum, *consitæ*, id est ordinatæ a pigmentariis, id est ab apostolis Christi, qui in fidelibus virtutes plantant, ut pigmentarius herbas, quibus aromata serit in areola. *Labia*, id est prædicatores in Veteri et Novo Testamento, concordantes verbo et opere. *Lilia*, id est nitentes in candore, *distillantia*, id est ostendentia, *primam myrrham*, id est charitatem ad martyrium cogentem, id est in verbis et operibus tanta charitas quæ martyrium pati non dubitet.

Vers. 14, 15. — *Et manus ejus tornatiles aureæ*, per manus opera bona notantur, per tornatiles assiduitas boni operis, in idem tendentes, ut tornatura, per aureæ, charitas cum sapientia. Et hoc est dicere:

A Ejus operatores a bono opere nunquam cessant, cum charitate et sapientia agentes. *Pleni hyacintho*, id est quidquid agunt dono sancti Spiritus sit, quia hyacinthus ignei coloris est. *Venter ejus*, id est meliores in Ecclesia, *eburnei*, id est castitate nitentes. Ebur enim candidum et castissimum animal est. *Distinctus sapphiris* singulares virtutes ad cœlestia respiciunt. Sapphirus aerii coloris. Vel, distinctus sapphiris, quia humana fragilitas partim esurie, fatigatione, cogitatione, morte, partim divina celsitudo, miraculis, resurrectionis gloria intelligitur. In hac enim sententia humanitatis fragilitatem in Dominico homine per ventrem intelligimus. *Crura ejus*, id est portitores, prædicatores ejus, *marmoreæ columnæ*, id est firmiter rectitudinem servant; per columnam rectitudinem, per marmor soliditatem. *Quæ fundatæ*, id est stabilitæ super Trinitatis fundamentum, quæ est aurea inter omnia velut columna super bases. *Species ejus ut Libani*, id est ut Libanus celsitudine et gratia arborum alios montes, sic et Christus omnes sanctos meritorum celsitudine præcellit. *Electus ut cedri*, id est cedrus, quæ est arbor imputribilis et fugans serpentes, eligitur in construendis ædificiis, sic solus Filius Dei ad redimendum genus humanum.

Vers. 16, 17. — *Guttur illius suavissimum*, id est prædicatio ejus suavissima, quia interiora sanat. *Et totus desiderabilis*, quia totus Deus, totus homo, in quem desiderant angeli prospicere. Deus in majestate Patris, homo in virginitate matris, in illa Creator in ista Salvator. *Talis*, qualem descripsi, *est dilectus meus*, et o quæ debetis esse filie Jerusalem, *iste amicus meus*; quia quanto devotius quisque diligit Deum, tanto familiarius habet Deum amicum sibi. Ac si dicat: Talem necesse est ut intelligas eum esse, si vis eum habere amicum. *Quo abiit dilectus tuus*. Ecclesia de Judæis audiens eum talem esse, optat se sponsam sibi fieri, dicens: *O pulcherrima mulierum, quo abiit dilectus tuus?* ac si dicat: Nos putabamus eum nobiscum esse, sed video quia recessit. Ostende ergo ad quos a nobis abiit, *quo declinavit?* id est ad quos descendit, ita ut in illis maneat, qui eum diligunt. Si ostenderis nobis qui sunt sedes ejus, quos imitando, notitiam ejus habeamus, tunc nos tecum, id est in secta tua positi, *quaeremus eum* verbo et opere. Ecclesia de gentibus audiens affectum Judææ, ostendit sibi quos debeat imitari, ita:

CAPUT VI.

Vers. 1. — *Dilectus meus descendit*, id est in experientia rei miranda facio, *in hortum suum* id est in Ecclesiam, et quia in Ecclesia sunt et grana et paleæ, dicit ad quam partem descendit, videlicet ad perfectos, ut per eos alios sibi adjungat, non quod non sit in minoribus. Et quia liquido appareat cum ibi esse, *ad areolam aromatum*, id est ad perfectiores in quibus ordinantur virtutes ut aromata in areolis. *Ut pascatur in hortis*, id est ad perfectiores descendit, ut per illos virtutes acquirat, qui fiant sibi hortus in quo delectetur. *Et lilia colligat*, id est multitudinem virtutum ornet in illis.

Vers. 2-5. — *Ego dilecto meo*, id est quia ad areolam descendit ut per me fideles sibi acquirat, Ego dilecto meo obedio, *et dilectus meus mihi* scilicet succurrit. *Qui pascitur*, id est delectatur, *inter lilia*, id est candore virtutum. *Pulchra*, ac si dicatur: Cum video hanc voluntatem in te ut alios participes mei facias, pulchra ergo es, id est sine invidia, *amica mea*. *Suaris*, id est sine austeritate invidia in cogitatione, et decora in opere. *Sicut Jerusalem*, id est sicut fuerunt illi qui sunt jam visio pacis. *Terribilis ut castrorum acies ordinata*. Ac per hoc quod mihi adeo pulchra es, adeo terribilis es hosti, *ut castrorum acies*, id est sicut milites cum ordinantur ad bellum, ubi nullus locus sine munimine relinquatur, quia tanto magis malignis spiritibus sumus terribiles. *Averte*, averte ac si dicat, et quamvis sim

tam pulchra, propter quod videtur plenitudinem notitiae meae te posse habere, tamen averte oculos mentis tuae a me, id est noli laborare ut plenariam de divinitate scientiam habeas. *Et quia ipsi me avolare*, id est recedere a scientia tua fecerunt, id est quanto magis naturam divinitatis inquiris, tanto minus videris tibi scire, et ideo non debet aliquis laborare plus scire quam oportet, usque dum veniamus in patriam, ubi evacuabitur quod ex parte est, et videamus quasi a facie ad faciem. Vere es pulchra, quia *capilli tui*, id est fideles tui, *sicut grex* ascendentes de virtute in virtutem. Per gregem notamus concordiam fidei. *Quae apparuerunt*, scilicet caput *Galaad*, id est per me qui sum caput Galaad, id est *acervus testimonii*, id est ad quem acervantur omnes martyres. *Omnes gemellis fetibus*, id est omnes tui sunt in dilectione Dei et Christi. Per *sterilis*, omne bonum opus, *non est in eis*.

VERS. 6-8. — *Sicut cortex mali punici genae tuae*. Cortex mali punici rubicundus est, per quem passionem notamus, interius autem granatus et albus est, unde munditiam et multitudinem virtutum intelligimus, et hoc est dicere: Genae tuae, id est praedicatores tui pudici, et vitia annullantes, ipsi exterius sunt rubicundi passionibus, intrinsecus in anima mundati a vitis, et in virtutibus fulgentes. *Absque occultis tuis*, id est tu cares illis quae debent esse occulta, id est haeresi. *Sexaginta sunt reginae*. Ac si quaeratur quae sunt illae filiae, et reginae, et concubinae, quae pulchritudinem sponsi laudabunt? Respondet sexaginta, id est quae sex opera misericordiae, et decem praecipua legis servant. Isti, inquam, tales sunt reginae quae amore et caelestis Spiritus intuitu, praedicatione fidei et veritatis, et sacri baptismatis fonte soholem aeterno Regi spiritualem generant. *Octoginta*, id est quae pro terrenis praedicant. Et per octogenarium notamus quatuor in caelo et totidem in terra climata, et sic totum mundum. Ac si dicatur illis qui pro quolibet terrenorum praedicant, illi sunt *concupinae*, id est pro carnalibus solummodo Christum praedicando et baptizando docentes. *Et adolescentularum non est numerus*, adolescentulae sunt Ecclesiae, quas superius filias Sion nominavit, id est noviter in baptismo renatae, quarum ideo dicit non est numerus, videlicet nec octogenarius nec sexagenarius, quia propter novitatem fidei non pleniter potest percipi, utrum sint sexaginta an octoginta. *Una est columba mea*. Ac si dicat, Quamvis sponsam meam ita per singula laudem, una tamen et in fide et in caeteris virtutibus, columba mea, id est donis Spiritus sancti redundans; *perfecta mea*, in omni bonitate, una est, scilicet interius et exterius, matri suae, id est praedicatoribus, qui eam in fide nutrierunt. *Electa genitrici suae*, quae eam in fide peperit. Ac si dicat: Una in fide et electa inter omnes sectas, et ad similitudinem eorum qui eos ab errore ad fidem convertunt et eorum qui eos postea cibo doctrinae salutaris nutriunt. Et quia talis est, *videbunt filiae Sion*, id est noviter ad speculationem domini conversae sed et *reginae*, id est perfecti sese regentes, et non pro terreno luero ad lectum Salomonis ascendentes, sed amore mariti, et *concupinae*, id est terreni praedicatores, non pro amore vel honore Christi praedicantes, sed pro terreno, *laudaverunt eam*, quia, etsi quidem pretio terrenorum praedicant, tamen benedicunt Ecclesiam laudantes. Ecclesia de Judaeis audiens gentilem a sponso adeo laudari, sic de ejus praedicatione admiratur.

VERS. 9. — *Quae est ista quae progreditur*, de virtute in virtutem, et bene quasi aurora, quia jam lumen veritatis in ea ortum est, transactis tenebris ignorantiae? Aurora quippe in electis surgit, cum pravitate pristinae tenebrae fugantur, et sese in novi luminis fulgorem convertit. In illa igitur luce quae districti Judicis adventu notatur, corpus damnati hostis ortum surgentis aurorae non videt, quia cum districtus Judex ad iudicium retributionis venerit,

A suorum quisque mortuorum caligine pressus, quanta claritate lumen intimi cordis surgat, ignorat. Tunc namque electa mea ad alta rapitur, ut divinitatis radiis illustretur, et quo ejus respectu profunditur, eo ultra se, gratia coruscaute, sublevatur. Notatur dies, quae suorum restauratione corporum videns lumen plenius consummatur. Ortus itaque aurorae est vox Domini clarescentis Ecclesiae, quem videre reprobi nesciunt, quia a conspectu districti Judicis malorum suorum pressi ad tenebras trabuntur. *Pulchra ut luna*, majorem lucem in luna notamus, per solem vero perfectam. Luna autem a sole lumen recipit, sic Ecclesia a Christo. Et sicut luna noctem illustrat, sic Ecclesia noctem mundi. Quomodo sol solus lucet et omnes tenebras fugat, sic et Ecclesia fidelium sola lucet in mundo, et omnes haereticorum fugat tenebras, quia sui Conditoris imaginem in omni justitia et sanctitate portat. *Terribilis ut castrorum acies ordinata*. Quamvis sponsa tam pulchra sit, aereis tamen potestatibus terribilis in unitate, et charitate, fidei et spei.

VERS. 10-12. — *Descendi in hortum nucum*. Christus suaque Ecclesia Judaeis quae interruperat verba repetit. Ac si dicat: Quia talis est sponsa, quod merito laudabunt eam reginae et concubinae et filiae, descendi, id est per effectum videlicet, per miracula me faciam videri descendisse, ad hortum nucum, id est perfectiores. Et si Christus in omnibus membris suis sit, perfectius tamen in Petro quam in Cornelio: in Martino quam in Brictio. In nuce tria notantur, amarum exterius in cortice, infra quam testa. carnis ex anima Conditoris dulcor est virtutum. *Ut viderem*, id est per majores virtutes miraculorum ostendam, ut faciam *poma videri*, id est fructus illorum, qui sunt convalles, id est humiles ab utroque Testamento irrigari. *Et inspicerem*, id est ut faciam inspicere, *se floruisse*, id est si jam haberent initia virtutum, qui sunt futuri, *vineae*, id est perfecti, et *germinassent*, id est si jam haberent initia virtutum emittere, qui sunt futuri *mala punica*, id est martyres. *Nescivi*; *anima mea conturbavit me*. Synagoga, videns Christum in sponsam suam descendisse, dolet se tantum tardasse, et sic reddit causam quare prius ad fidem non venisset. Nescivi dona sancti Spiritus hominibus dari, neque Filium Dei incarnatum, quia anima, id est pravus intellectus, quem in lege mea habebam, conturbavit me, id est non sinebat ad agnitionem veritatis converti. *Revertere, revertere Sunamitis, revertere, revertere ut intueamur te*. Noli turbata esse, sed revertere ad agnitionem tui redemptoris, qui tibi potius in lege et prophetis promissus est. Revertere puritate fidei et operum perfectione. O Sunamitis, id est captiva jam vinculo infidelitatis. Revertere ad tuum Redemptorem, ut salveris.

CAPUT VII.

VERS. 1. — *Quid videbis in Sunamite nisi choros castrorum*. Tu doles Synagogam obduratam, prope est tempus quo choros bellantium adversus malignos spiritus et laudantium Deum videbis in ea. *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis?* Nunc laudes Ecclesiae ab ipso sponso proferruntur, et primo operum constantia et mortificatio voluptatum laudantur in ea: quam et filiam principis, id est Christi, ob gratiam baptismatis et nobilitatem virtutum nominat. *Junctura femorum tuorum sicut monilia, quae fabricata sunt manu artificis*, duorum concordia populorum spirituali prole fecundantium in junctura femorum designatur, quae sicut monilia fabricata sunt manu artificis, id est ineffabili largitate Conditoris nostri firmata. In monilibus bona opera exprimuntur.

VERS. 2-4. — *Umbilicus tuus*, id est fragilitas infirmitatis nostrae *crater sit tornatilis*, cum conscientia mortalitatis atque infirmitatis nostrae admoniti calicem verbi salutaris prompta mente proximis propinare satagimus. *Venter tuus sicut acervus tritici val-*

Intus liliis. Acervus tritici vallatus liliis est abundantia boni operis, quæ sola perpetuæ lucis colligitur in ventre memoria. In tritico multiplicatio boni operis, in liliis castitas exprimitur. *Duo ubera tua.* De hoc versu superius dictum est. Duo ubera tua, doctores sunt utriusque populi, *hinnuli gemelli* propter unam concordiam. *Collum tuum sicut turris.* Item in collo doctores designati sunt, qui turri eburneæ propter firmitatem et pulchritudinem comparantur, qui civitati Dei et robur et decus præstant. *Oculi tui,* id est provisores tui, *sicut piscinæ in Hesebon,* id est abundantes in sapientia. Hesebon civitas est, quæ dicitur *cingulum mæroris.* Sicut piscinæ adaquant totam civitatem, ita prædicatores adaquant mentes fidelium, qui mærore cincti sunt, id est jejuniis et cæteris laboribus, *quæ sunt in porta,* scilicet in introitu, *filia multitudinis,* id est fidelium tendentium ad multum, id est ad Deum. Item oculi Ecclesiæ doctores, propter providentiam, sicut collum propter nutrimentum. Et recte piscinæ comparantur, quia doctrinæ fluentia suis auditoribus præbere non cessant. *Nasus tuus sicut turris Libani.* Item in naso verbi Dei dispensatores causa discretionis designantur. Turris, quia eminentissimum locum obtinet in Ecclesia, *quæ respicit contra Damascum,* id est sanguinarios et impios, quia Damascus sanguinem bibens interpretatur.

VERS. 5-9. — *Caput tuum ut Carmelus, et comæ capitis tui sicut purpura regis juncta canalibus.* In capite mens designatur, in comis cognitiones, et sicut capite membra, ita mente cogitationes reguntur, ut in Carmelo, id est in sublimibus et in passione Christi quæ nomine purpuræ exprimitur, versentur. Canales sunt præcordia sanctorum, in quibus tales cogitationes versantur. *Quam pulchra es,* id est spiritualibus virtutibus! *Statura tua,* id est rectitudo operationis bonæ semper ad victoriam tendit; uberibus doctores propter lac primæ eruditionis comparantur, et hortis æquantur propter mysteria dulcissimæ æternitatis, *Dixi: Ascendam in palmam.* Aperte enim victoriosissima crux palmæ comparatur, in quam Christus ascendens, apprehendit fructum, id est dona, quæ largitus est sanctæ Ecclesiæ. Igitur ex illo tempore botrus vineæ germinavit, id est sancti doctores, quæ majori scientia et gratia post crucem et resurrectionem Salvatoris abundabant. *Et odor oris tui sicut malorum; guttur tuum sicut vinum optimum.* In gutture vox præsentis doctrinæ, in odore fama absentis designatur, id est apostolis prædicatoribusque maximis dedit ad medicandum, et non alteri cui totam curam servitutis et dilectionis impendit.

VERS. 10-15. — *Ego dilecto meo subdita sum, et ad me conversio ejus, me solam diligit et adjuvat ne deficiam in via. Veni, dilecte mi, egrediamur, in agrum, commemoremur in villis,* quia nullatenus Ecclesia ad bonum operandum egrediendo procedere, vel in exercitio bonum operandi persistendo commorari, vel saltem ad propositum bene agendi assurgere, vel animos auditorum suorum quantum profecerint, discernere sufficit, nisi gratia Dei, qui dixit: *Ecce ego vobiscum sum,* etc. (Matth. xxviii, 20.) Item in agris Christiani, in villis pagani, in vineis Ecclesiæ, in floribus fides, in fructibus virtutes, in malis punicis martyres designantur. *Ibi dabo tibi ubera mea,* id est parvulorum meorum pædagogos, quia in his omnibus proficiunt doctores sancti. *Mandragoræ dederunt odorem in portis nostris.* Mandragoræ propter multimoda medicaminum genera sanctorum virtutibus comparantur. Portæ Ecclesiæ doctores sunt sancti. In hujuscemodi portis mandragoræ dant odorem, cum principales quique ex se virtutum palmam emittunt. *Omnia poma nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi: Poma nova et vetera, præcepta sive promissa sunt Novi et Veteris Testamenti, quæ omnia ad ejus gratiam refert Ecclesia.*

CAPUT VIII.

VERS. 1-5. — *Quis mihi det, te fratrem meum?* Vox ista sanctorum antiquorum sperantium adventum Christi in carne. *Sugentem ubera matris meæ,* id est in Synagoga nasci ac nutriri, juxta humanæ conditionis naturam. *Ut inveniam te foris.* Intus erat dilectus, dum *in principio erat Verbum* (Joan. 1, 1), foris, dum *caro factum est* (ibid., 14). *Et osculer eum,* id est facie ad faciem videbo, et ore ad os loquar. *Et jam nemo despiciat me.* Ante adventum Christi intra angustias Judææ tantum fuit Ecclesia, post ascensionem in toto mundo. *Apprehendam te, et ducam in domum matris meæ,* et in devotione venientem excipiam, et peracta carnis dispensatione redeuntem in domum matris meæ, ubi est cœlestis Jerusalem mater nostra. *Ibi me docebis.* Facies me potiora sperare, quam in lege habuissem. *Et dabo tibi poculum ex vino condito,* id est ferventem amorem variis virtutum pigmentis ornatum. *Et mustum granatorum meorum,* id est gloriosorum martyrum, sanctorum triumphum, qui per ferrum flammisque ad te transire non dubitant. *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.* Læva Incarnationis dona designat, et dextera gaudia futura sanctorum cum Christo exprimit.

VERS. 4, 5. — *Adjuro vos, filia Jerusalem. Quæ est ista quæ ascendit de deserto, affluens deliciis?* Vox synagogæ mirantis quomodo Ecclesia de deserto gentilitatis in sponsi amplexus ascendisset, *deliciis affluens,* id est omnium donorum pulchritudine, *innixa super dilectum suum,* id est omnia quæ habet ad gratiam dilecti referens, in eum, quem mihi soli imitando proposui. *Sub arbore malo suscitavi te.* Respondet pro sponsa Synagogæ ipse sponsus. *Sub arbore crucis a perpetua morte revocavi te. Ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua,* id est major pars plebis Christam negando, et Barabbam eligendo, ad crucem reprobata est.

VERS. 6-8. — *Pone me ut signaculum super cor tuum ut signaculum super brachium tuum,* Signa brachio vel digito ob memoriam cujuslibet rei ligamus. Per cor cogitatio, et per brachium designatur operatio. *Quia fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio.* Fortis est usque ad mortem mea dilectio in te, o Synagoga, sed tua æmulatio dura in me fuit sicut infernus, sed verte æmulationem in dilectionem, et eris mihi sponsa et soror et amica. *Lampades ejus, lampades ignis atque flammaram,* dilectionis lampades corda sunt fidelium. Ignis propter fervorem cordis, flammaram propter efficaciam operationis. *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, neque flumina obruent illam.* Aquas multas et flumina, tentationum dicit incursus. *Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam.* Sancti vero totam substantiam pro dilectionis magnitudine, quasi nihil despiciabant. *Soror nostra parvula et ubera non habet. Quid faciemus sorori nostræ, in die quando alloquenda est?* Prima nascentis Ecclesiæ de gentibus tempora designat, quando adhuc et parva fuit, et minus idonea prædicare verbum. Quasi sponsus Synagogæ dixisset de ea: *Quid faciemus sorori nostræ, in die quando alloquenda est?* Ac si aperte dicat: Parva quidem numero est Ecclesia gentium, et necdum verbi mysterium sufficit subire.

VERS. 9. — *Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea.* Ac si diceret: Si aliquos in se fortes habet, vel claros ingenio, vel philosophia instructos, addemus illis propugnacula argentea, id est scientiam divinarum Scripturarum. *Si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis.* Si sunt simplices, tamen studio docendi inhiantes, proponamus illis exempla priorum justorum. Cedri virtutes sanctorum, et tabulæ latitudinem charitatis designant. Ad hæc ipsa respondet:

VERS. 10. — *Ego murus. Ego de vivis compacta sum lapidibus. Ubera mea sicut turris, ex quo facta*

sum coram ipso quasi in pace, id est doctores habens fortissimos e cu turris, et qui parvulos nutrire sciant. *Vinea fuit pacifico in ea, quæ habet populos.* Vinea, id est catholica Ecclesia fructu abundans fidei fuit pacifico, id est Christo, qui omnia pacificavit. *Tradidit eam custodibus prophetis, vel apostolis, vel angelicis dignitatibus.* Vir affert pro fructu ejus mille argenteos, id est in retributione æterna hujus vineæ affert mille argenteos, id est pro acquisitione regni cœlestis cuncta quæ mundi sunt relinquit.

VERS. 11-12. — *Vinea mea coram me est.* Vox sponsi. Verum etsi de aliis commendem custodibus, tamen te semper habeo in mea præsentia, videns et remunerans laboris tui devotionem in omnibus. *Mille tui pacifici.* Mille, subauditur argentei, quasi dixisset: Qui pro amore meo cuncta sua dimittunt in pace habeant reservata; signans simpliciores in Ecclesia, qui omnem suam substantiam milenario numero designatam, pro charitate Dei amittant. *Et ducenti his qui custodiunt fructus ejus,* id est argentei, his qui custodiunt fructus ejus, qui sunt doctores sancti, qui omnia mundi dimittunt, et in verbo prædicationis laborare non cessant, in duplici remuneratione, quæ centenario numero designatur, donantur.

Quia locutio nostra finienda est, hoc ultimum vale

a me audite. Semper in hortis habita virtutum, et scito quod amici, id est angelici spiritus, et animæ sanctorum semper te considerant, et tuo gaudent profectu.

VERS. 13, 14. — *Fac me audire vocem tuam,* id est vox prædicationis, quantum vales, semper audiatur a me. Ad hæc sponsa respondet: *Fuge, dilecte mi, et assimulare capræ hinnuloque cervorum super montes aromatum.* Ac si aperte dicat, quoniam in carne apparens, præcepta ac dona vitæ mihi defers, nunc his peractis revertere in sinum patris. *O mi dilecte assimulare capræ hinnuloque cervorum super montes aromatum.* Et hoc mihi sit solatium, quia continua visione nequeo te cernere, saltem crebra visitatione me consolari memento.

Explicit expositio in Cantica canticorum.

*Hunc cecinit Solomon mira dulcedine librum,
Qui tenet egregias sponsi sponsæque camænas:
Et thalami memorat socios sociasque fideles.
Hæc, rōgo, mente tua, juvenis, mandare memento.
Hæc tibi veræ canunt vitæ præcepta perennis,
Quibus ille tuis male frivola falsu sonabit.
Ecclesiæ et Christi laudes hic inde canentes: [nis.
Cantica sunt, minui [magni] falsi hæc meliora Maro-*

HONORII AUGUSTODUNENSIS

OPERUM PARS TERTIA

LITURGICA

GEMMA ANIMÆ

SIVE

De divinis officiis et antiquo ritu missarum, deque horis canonicis et totius annis solemnitatibus.

(Bibl. Patr. XX, p. 1046, ex edit. Melchioris Lotteri, Lipsiensis urbis typographi, anno 1514 data.)

FRATRES HONORIO SOLITARIO.

Agmen (114) in castris æterni regis excubans, sub impetu vitiorum undique irruentium desudans, idoneo instructori armorum laureari in triumpho vitiorum, divinorum sacramenta officiorum scire volentibus. Sed partim penuria librorum, partim multimodorum occupatione negotiorum, minime valentibus, rogamus te, quemadmodum in multis aliis, ita et in hoc negotio nobis velis stylo prodesse.

RESPONSIO HONORII

Postquam, Christo favente, pelagus Scripturæ prospero cursu in summa totius transcurri, atque naufragosam cymbam, per syrtes et piratas multo sudore evectam, vix ad optatum littus appuli, rursus habitatores Sion me in fluctus cogitationum intruditis, et nec vires recolligere, nec navis armamenta reficere sinitis. Dicitis enim nunc tempus esse laborandi, postea requiescendi; nunc tempus seminandi, postmodum fructus percipiendi: hac spe coactus sum onus vires meas excedens subire. Patiens vos orationibus me ad iter expedire, quatenus pondere peccatorum deposito ad desideratum quietis portum liceat fixa anchora pervenire. Vestra itaque jussione funes verborum a portu otii solvo, quassatam naviculam styli procellis meditationum impello,

(114) Joan. Trithemius hoc laudans principium, auctorem confirmat, stylusque indicat, ceteris ejus epusculis respondens.